

Invalidiliiton eduskuntavaali- ja hallitusohjelmataavoitteet

Koko yhteiskunta puolustaa vammaisten ihmisoikeuksia!

Fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten

- palvelut kuntoon
- työllisyysaste nousuun
- turvallisuus keskiöön

Koko yhteiskunta puolustaa vammaisten ihmisoikeuksia!

Invalidiliiton visio on "Yhdenvertainen ja esteetön Suomi". Yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden tulee olla sisäänrakennettuna kaikessa suunnittelussa ja päätöksenteossa. Fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten elinolojen kohentamiseen on sitouduttava pitkäjänteisesti. Esteettömyys on ihmisoikeus ja sen on toteuduttava kaikilla elämänalueilla (rakennukset, ympäristöt, asenteet). On kaikkien vastuulla varmistaa, että yhteiskunta on tosiasiallisesti yhdenvertainen kaikille.

Talouteen painottuva yhteiskunnallinen keskustelu vähättelee ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden merkitystä, vaikka perustuslain 22 § mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Suomen ensimmäisestä ja ainoasta vammaispoliittisesta selonteosta on kulunut 20 vuotta, alkavalla vaalikaudella on uuden selonteon aika. Selonteossa voidaan arvioida viimeaikaisia lakimuutoksia ja niiden vaikutuksia vammaisiin ihmisiin, rakentaa vahvempaa vammaisvaikutusten arviointimekanismia päätöksentekojärjestelmän tueksi, luoda laaja-alainen kansallinen esteettömyysstrategia, tehostaa vammaisten ihmisten osallistamista ja kuulemista sekä vahvistaa mekanismeja, jotka auttavat YK:n vammaisyleissopimuksen tehokkaammassa implementoinnissa. Vuonna 2026 vammaissopimuksen ratifioinnista Suomessa on kulunut 10 vuotta, mutta edelleenkin sopimusta ei tunneta riittävästi ja oikeudet jäävät toteutumatta.

Suomen taloudellinen tila on varsin vakava, julkisen talouden vahvistaminen on tarpeen ja mittavia sopeutustoimia tarvitaan. Säästöjen kohdentaminen on kuitenkin pohdittava tarkasti ja toteutettava oikeudenmukaisesti. Vammaisvaikutukset on arvioitava kaikessa päätöksenteossa.

Taloukasvua tarvitaan hyvinvointivaltion turvaamiseksi, mutta kasvu ei synny leikkaamalla vammaisten ihmisten palveluista, turvaverkoista ja kansalaisjärjestöiltä.

Vammaisjärjestöillä on YK:n vammaisyleissopimuksen mukainen tärkeä rooli tuoda päättäjien tietoon vammaisten kansalaisten ääntä. Tämä rooli on turvattava jatkossakin. Avustusleikkaukset tulevat yhteiskunnalle lopulta kalliiksi, kun ennaltaehkäisevä ja

yhteenkuuluvuuden tunnetta lisäävä järjestötoiminta vähenee. Järjestötyö vahvistaa sisäistä turvallisuutta vähentämällä syrjäytymistä ja eriarvoisuutta.

Toimenpidesuosituksukset

- Määritellään esteettömyyden laiminlyönti syrjinnäksi yhdenvertaisuuslaissa ja rikoslaissa.
- Laaditaan vammaispoliittinen selonteko, joka vahvistaa kaikkien hallinnonalojen sitoutumista fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten oikeuksien ja palvelujen toteuttamiseen sekä yhdenvertaisuuden ja esteettömyyden edistämiseen.
- Nostetaan vammaisvaikutusten arviointi läpileikkaavaksi osaksi lainsäädäntövalmistelua ja myös hyvinvointialueiden päätöksentekoa.
- Varmistetaan fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten tosiasialliset vaikuttamismahdollisuudet ja kuullaan heitä myös heitä edustavien järjestöjen kautta.
- Turvataan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset.

Fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten palvelut kuntoon

Vammaiset ihmiset käyttävät palveluita siinä missä muutkin kansalaiset. Kaikkien julkisten palvelujen tulee olla kaikkien käytettävissä. Yhdenvertaisuus ei toteudu ilman esteettömyyttä.

Hyvinvointialueiden talouspaineet uhkaavat lakisäätteisiä vammaispalveluita, joiden pitäisi olla oikea-aikaisia ja yksilöllisiä tarpeita vastaavia. Vammaispalvelulain epäyhdenvertainen soveltaminen aiheuttaa eriarvoisuutta. Alueiden rakenteellisessa jatkokehittämisessä tulisi huomioida vammaisten kansalaisten määrä ja palvelutarve rahoitusta määrittävinä tekijöinä.

Itsenäisen elämän mahdollistavat palvelut ovat monelle vammaiselle ihmiselle välttämättömiä, mutta jäävät liian usein saamatta. Huonosti toimivat palvelut lisäävät turvattomuutta. Yleinen kustannustason nousu yhdistettynä sosiaaliturvaleikkauksiin ja etuuksien pienentymiseen aiheuttaa välittömiä ongelmia. Vammaisuuteen liittyy lisäksi usein pysyviä lisäkustannuksia esimerkiksi lääkkeitä, terveydenhoidosta ja arjen ylimääräisistä kuluista. Moni vammaisen ihminen elää köyhyysrajalla.

Tilastokeskuksen elinolotilaston mukaan noin neljännes toimintarajoitteisista henkilöistä Suomessa on köyhyys- tai syrjäytymisriskissä, mikä on selvästi enemmän kuin väestössä keskimäärin. Tämä kertoo rakenteellisesta erosta toimeentulossa ja taloudellisessa

turvallisuudessa. Tulotaso, etuudet ja vammaisuudesta aiheutuvat lisäkustannukset kytkeytyvät toisiinsa. Yhä useampi vammaisen ihminen ohjautuu vammaispalveluiden sijaan sosiaalihuollon palveluihin ja joutuu niihin kohdentuvien leikkausten kohteeksi.

Palvelujen siirtyessä verkkoon osa vammaisista ihmisistä jää niiden ulkopuolelle. Viranomaisasiointi, terveydenhuollon ajanvaraus ja sosiaalipalvelut vaativat yhä useammin digitaalisia välineitä ja osaamista. Moni vammaisen ihminen on vähävarainen tai iäkäs ja mahdollisuudet digilaitteiden käyttämiseen voivat olla heikot. Vaikka laitteita olisi saatavilla, ne eivät aina ole esteettömiä ja niiden käyttö voi olla vaikeaa tai mahdotonta erilaisten toimintarajoitteiden vuoksi.

Toimenpidesuosituksukset

- Turvataan hyvinvointialueille riittävä rahoitus vammaispalveluihin huomioiden kullakin alueella oleva palvelutarve.
- Huolehditaan, että sosiaali- ja terveysministeriö ohjaa vahvemmin vammaispalvelulain yhdenvertaista soveltamista.
- Arvioidaan hyvinvointialueita kehitettäessä, miten fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten palvelut voitaisiin toteuttaa nykyistä paremmin.
- Sanktioidaan laadultaan huono tai luvattu, mutta toteutumatta jäänyt vammaispalvelu niin, että palvelun järjestäjä tai tuottaja on vastuussa.
- Ryhdytään toimenpiteisiin, jotka vähentävät fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten köyhyys- ja syrjäytymisriskiä (esim. asiakasmaksujen tason kohtuullistaminen).
- Säilytetään mahdollisuus kasvokkaiseen tai puhelinasiointiin yhteiskunnan digitalisoituessa.

Fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten työllisyysaste nousuun

Vammaisten ihmisten koulutus- ja työllisyysasteen parantaminen edellyttää monialaista yhteistyötä sekä rakenteellisia ja asenteellisia muutoksia. Nuorten työelämään pääsemisessä ratkaiseva askel on opiskelujen jälkeisen ensimmäisen työpaikan saaminen. Työllistyminen hyödyttää sekä yksilöä että valtiontaloutta. Työelämän inklusio lisää työyhteisöjen tuottavuutta.

Vamma tai sairaus ei automaattisesti tee ihmisestä osatyökykyistä. Monet vammaiset ihmiset pystyisivät työskentelemään täysipäiväisesti, mutta työnantajien asenteet,

rakennetun ympäristön esteellisyys ja palvelujen saantiin liittyvät ongelmat hankaloittavat merkittävästi töihin pääsyä. Tuoreen artikkelin (Ahonen & Rautiainen 2026) mukaan pyörätuolinkäyttäjät kohtaavat voimakasta rekrytointitorjuntaa. Torjunta kohdentuu erityisesti pyörätuolilla liikkuvia naisia kohtaan, vaikka heillä olisi oikea koulutus ja soveltuva työkokemus.

Kun ei ole työelämässä, mahdollisuutta omien tulojen hankkimiseen ei käytännössä ole. European Disability Forum'n raportin (2023) mukaan vammaisten ihmisten työllistyminen on kaikkialla EU:ssa vähemmän todennäköistä kuin muun väestön.

Pääministeri Orpon hallituksen toteuttama työttömyysturvan suojaosan poisto vaikeutti monen vammaisen ihmisen työskentelymahdollisuuksia. Kaikkien työkyky ei riitä kokoaikaiseen työhön ja tällöin lyhyemmät keikkatyöt sekä epätyypilliset työsuhteet ovat ainoa tapa osallistua työelämään.

Yrittäjyys on monelle vammaiselle ihmiselle hyvä vaihtoehto työelämään osallistumiseen. Yhteiskunnallisten yritysten strategia (2025) mahdollistaa osatyökykyisten ihmisten yrittäjyyden edistämisen, mutta samaan aikaan rahoitusjärjestelmät sulkevat heitä ulos. Tämä ristiriita tulee korjata, jotta strategian tavoitteet toteutuvat.

Toimenpidesuosituksukset

- Vahvistetaan fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten osallistumista avoimille työmarkkinoille poistamalla rakenteiden ja asenteiden esteitä.
- Tuetaan työnantajia fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten palkkaamisessa (esim. palkkatuen kehittäminen, kiintiömalli).
- Palautetaan työttömyysturvan suojaosa.
- Kehitetään työvoimaviranomaisen osaamista ja palveluvalikoimaa, jotta fyysisesti vammaiset ja toimintaesteiset ihmiset pääsevät töihin.
- Jatketaan korkeakoulutuksen esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämistä vuoden 2021 saavutettavuussuunnitelman mukaisesti.
- Tuetaan fyysisesti vammaisia ja toimintaesteisiä yrittäjiä vahvistamalla yksinyrittäjien toimintaympäristöä ja toimeenpanemalla yhteiskunnallisten yritysten strategiaa.
- Muutetaan yhdenvertaisuuslakia niin, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta saa toimivallan käsitellä yhdenvertaisuuslain noudattamista työelämässä. Lautakunnan pitää voida määrätä hyvitys nykyisen hyvityssuosituksen sijaan.

Fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten turvallisuus keskiöön

YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 11 velvoittaa sopimuspuolia toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit.

Ennakoinnilla ja varautumisella on valtava merkitys. Kriisi- ja häiriötilanteissa sekä arjen hätätilanteissa, kuten pitkän sähkökatkon aikana, on varauduttava myös vammaisten ihmisten erityiskysymyksiin ja -tarpeisiin. Esimerkiksi esteettömyys on edellytyksenä sille, että vammaiset ihmiset voivat toimia turvallisesti evakuointitilanteissa, tilapäismajoituksessa ja väestönsuojelussa.

Varautumissuunnittelussa tulee huomioida erityisesti heidät, joiden arki on riippuvaista jatkuvista sosiaali- ja terveyspalveluista. Yksilöllisten vammaispalvelujen keskeytyminen voi vaarantaa ihmisen turvallisuuden ja näiden palvelujen jatkuvuus onkin turvattava myös resurssien priorisointitilanteissa.

Vammaiset ihmiset voivat olla sekä suojelun kohteita että aktiivisia toimijoita. Avun ja palvelun tarpeesta huolimatta vammaiset ihmiset voivat toimia merkityksellisissä, yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta varmistavissa tehtävissä. Tästä on saatu hyviä kokemuksia esimerkiksi SPR:n Avun ketju -harjoituksista. Vammaisten ihmisten osallistaminen varautumissuunnitteluun tulee turvata YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla. Järjestöjen rooli yhteiskunnan varautumistoimenpiteiden kumppanina tukee kokonaisturvallisuutta.

Reservin riittävän koon varmistaminen on tärkeää, mutta asepalveluksen suorittavien nuorten määrä on laskussa. Koska digitalisaatio ja kyberuhat muuttavat turvallisuusympäristöämme, kannattaisi tulevilla vaalikaudella selvittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten nuorten mahdollisuutta ja halua osallistua maanpuolustukseen. Kaikki tehtävät eivät edellytä täysimääräistä fyysistä suorituskykyä. Esimerkiksi pyörätuolissa istuen voi toimia isänmaan hyväksi ja suorittaa erilaisia sodankäynnin teknologiaan ja kyberturvallisuuteen liittyviä tehtäviä.

Poliisiammattikorkeakoulun tilastojen mukaan vammaisiin kohdistuvien viharikosepäilyjen määrä on kasvussa. Vammaisten naisten kokema väkivallan uhka on moninkertainen vammattomiin verrattuna. Monet raportoivat kohtaamastaan väkivallasta ja seksuaalisesta häirinnästä esimerkiksi kuljetuspalveluissa. THL:n kouluterveyskyselyistä käy ilmi, että vammaiset pojat kokevat fyysistä väkivaltaa muita nuoria enemmän ja vammaisia tyttöjä häiritään seksuaalisesti muita nuoria enemmän. Vammaiset nuoret kokevat, etteivät saa apua tai tukea oppilasterveydenhuollosta.

Teknologian täyttämä arki voi vaarantaa vammaisten ihmisten turvallisuutta. Yhteiskunnan nopea digitalisaatio ja tekoälyn käyttöönotto sosiaali- ja terveystaloudissa tuovat mukanaan sekä hyötyjä että riskejä vammaisille ihmisille. Teknologinen murros lupaa tehokkuutta ja kustannussäästöjä, mutta voi kaventaa itsemääräämisoikeutta, heikentää hoidon laatua ja syventää yhteiskunnallista eriarvoisuutta.

Toimenpidesuosituksukset

- Suojellaan fyysisesti vammaisia ja toimintaesteisiä ihmisiä vaaratilanteissa.
- Huomioidaan esteettömyys ja saavutettavuus läpileikkaavina periaatteina varautumisessa, väestönsuojelussa, evakuoinneissa ja turvakodeissa.
- Turvataan fyysisesti vammaisille ja toimintaesteisille ihmisille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua varautumiseen liittyviin tehtäviin ja harjoituksiin omien valmiuksiensa mukaisesti.
- Saatetaan yksilöllinen varautumissuunnitelma käyttöön vammaispalveluissa paljon palveluja käyttävien asiakkaiden turvaksi ja huolehditaan, että STM varmistaa ohjauksella ja seurannalla sen käyttöönoton hyvinvointialueilla.
- Selvitetään fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten nuorten mahdollisuudet osallistua maanpuolustukseen yhdenvertaisuus ja esteettömyys huomioiden.
- Annetaan fyysisesti vammaisille ja toimintaesteisille ihmisille tietoa vammaisten seksuaalioikeuksista ja vammaiserityiseltä väkivallalta suojautumisesta.
- Kiinnitetään huomiota sosiaali- ja terveystaloudjen teknologisten ratkaisujen soveltuvuuteen fyysisesti vammaisille ja toimintaesteisille ihmisille varmistaen, että teknologian käyttö ei heikennä palvelun laatua.